

I

(Resolutsioonid, soovitused ja arvamused)

ARVAMUSED

EUROOPA MAJANDUS- JA SOTSIAALKOMITEE

TÄISKOGU 488. ISTUNGJÄRK 20. JA 21. MÄRTSIL 2013

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee aramus teemal „Üldsuse kaasamise ja osalemise vajaduse ja meetodite uurimine energiapoliitika valdkonnas” (ettevalmistav aramus)

(2013/C 161/01)

Raportöör: **Richard ADAMS**

13. novembril 2012 otsustas Euroopa Komisjon Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 304 kohaselt konsulteerida Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteega järgmises küsimuses:

„Üldsuse kaasamise ja osalemise vajaduse ja meetodite uurimine energiapoliitika valdkonnas”

(ettevalmistav aramus).

Asjaomase töö ettevalmistamise eest vastutav transpordi, energeetika, infrastruktuuri ja infoühiskonna sektor võttis arvamuse vastu 27. veebruaril 2013.

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee võttis täiskogu 488. istungjärgul 20.–21. märtsil 2013. aastal (20. märtsi istungil) vastu järgmise arvamuse. Poolt hääletas 183, vastu hääletas 2, erapooletuks jäi 5.

1. Sissejuhatus ja soovitused

1.1 Euroopa Komisjon tervitas Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee ettepanekut **uurida energiaküsimustes kodanikuühiskonna dialoogi loomise võimalust**. Vaieldamatult on hädavajalik kaasata üldsus, kes peab mõistma ja aktsepteerima erinevaid muutusi, mis meie energiasüsteemis lähikümnetel peavad toimuma. Selles on äärmiselt tähtis dialoog kodanikuühiskonnaga ning Euroopa ühiskonda esindav komitee liikmeskond ja valijad on heas positsioonis, et suhelda liikmesriikide kodanike ja sidusrühmadega ning kehtestada osalusdemokraatiat ja praktilist tegevust hõlmav terviklik programm.

1.2 Pärast esmast konsulteerimist liikmesriikide piirkondlike ja kohaliku omavalitsuse asutuste, sotsiaalpartnerite esindusorganisatsioonide, valitsusväliste organisatsioonide, energiaspektori ja rohujuure tasandi kodanikuorganisatsioonidega soovitab Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee käesoleva arvamuse punktis 7 esitatud ettepanekutega edasi liikuda.

1.3 Kokkuvõttes:

- Komitee võtab juhtrolli **Euroopa energiadialoogi**, s.o kordineeritud mitmetasandilise vestluse loomisel liikmesriikides ja nende vahel.
- Programm on ambitsioonikas ja professionaalne, seda toetavad ja rahastavad energiaahela sidusrühmad, see seotakse olemasolevate algatustega ja otsib tunnustust usaldusväärse sotsiaalse kaubamärgina, mis arvestab üldsuse vajaduste ja muredega.
- Euroopa energiadialoog kavatseb pakkuda usaldusväärset teavet energia kohta ja anda ruumi läbirääkimisteks, mille käigus rakendusküsimusi saab arutada ühiskonnale avalduva mõju ja ühiskonna heakskiidu, investeringute ja energiaallikate strateegia ning muude poliitiliste kaalutluste taustal.

— Programmi edu peamine näitaja on selle vastuvõtmine liikmesriikides, mõõdetav mõju iga laadi energia vallas poliitiliste otsuste tegemisel ja tunnustatud roll ELi tasandil lähenemise soodustamises, tihedas seoses energia- ja kliimavaldkonna tegevusraamistikuga 2020. aasta järgseks perioodiks.

— Seepärast soovivad komitee osutada kavandatavale Euroopa energiadialoogile tugevat poliitilist ja administratiivset toetust ning kohandada Euroopa Komisjoni sisemist strateegiat, asetades rõhu dialoogile ja vestlusele.

— Komitee soovivad osutada Euroopa energiadialoogile selle tegevuse jätkumiseks ELi järgmisel rahastamisperioodil (2014–2020) rahalist toetust.

2. Kontekst

2.1 2050. aasta CO₂-heite eesmärkide saavutamiseks on ülimalt tähtis energiatõhusus, olenemata valitud energiaallikate konkreetsest jaotusest. Selleks et liikmesriikide energiaallikate jaotusse kuuluksid avatud ja paindlikud valikud, on hädavajalikud ka varased investeeringud ajakohastatud, uuendatud ja hästi ühendatud siseturgu. Koos elektrikasutuse suurenemisega on need ELi energiapoliitika üsna vaieldamatud elemendid, kuigi kulude, rahastamise, rakendamise kiiruse ja mõju küsimused jäävad lahtiseks. Samas tulevad liikmesriikides üha rohkem arutlusele küsimused energiavarustuse allikate jaotuse ja selle kohta, kuidas saavutada energiatõhusust ja investeeringute vajalikku taset. Kuigi on tõenäoline, et võrreldes ebamääraste ühepoolsete riiklike kavadega on Euroopa lähenemise viisi kulud väiksemad ja sellest tulenev energiavarustus kindlam, on avaliku arutelu keskmes enamjaolt aina suurenevad tarbijahinnad ning taristu ja tootmismeetodite kasvav mõju. Harvadel juhtudel võivad liikmesriigid küll korraldada energiaalase ülemineku küsimustes riikliku arutelu, aga tavaliselt ei toimu see iseenesest, vaid seda tuleb innustada.

2.2 Kuna Euroopa üldised huvid seoses energiaalase tuleviku muutumise ja asjakohaseid poliitikameetmeid algatatakse enamasti ELi tasandil, **peavad ELi asutused osalema usalduse loomises** kohustuslikus korras konsulteerivate ja muude kodanikuühiskonna energiaalaste sidusrühmade ja poliitiliste osalejate vahelistes suhetes, edendades üldsuse osalemist struktureeritud dialoogis. Selle elemendi lisamisega astutakse tähtis samm, tehes vahet sellel, mis on tehniliselt ja majanduslikult võimalik, ning sellel, mis on mõistuspärane ja sidusrühmadele sotsiaalselt vastuvõetav. Samuti on see praktiline näide osaluse demokraatiast kõigile tähtsas valdkonnas.

2.3 Käesolevas ettevalmistavas arvamuses üldsuse kaasamise ja osalemise vajaduse ja meetodite kohta energiapoliitika valdkonnas antakse ülevaade, **kuidas võiks seda terviklikku ja**

kaasavat dialoogi raamistada ja arendada Euroopa, riikliku ja kohaliku tasandi põimumiskohas. Selles dialoogis tuleks viidata ka kodanike võimalikule praktilisele tegevusele ning innustada tarnijate ja ametiasutuste innovaatilist tegevust ja reageeringuid.

3. Poliitikaraamistik

3.1 ELi energiapoliitika raamistik on loodud **energiavarustuse kindluse, konkurentsivõime ja jätkusuutlikkuse tugevdamiseks ja alalhoidmiseks**. Eesmärk vähendada kasvuhoo- negaaside heidet 2050. aastaks vähemalt 80 % 1990ndate aastate tasemega võrreldes on kindlalt kehtiv, kuigi mitte veel õiguslikult siduv siht. Siiski on 2020. aasta järgseks perioodiks lahendamata veel jätkusuutlikkuse muud aspektid, näiteks taastuvate energiaallikate osakaal energiaallikate jaotuses. Ühtlasi ei suudeta tõenäoliselt arvudes väljendada energiasõltuvuse vastuvõetavat taset või erinevust üleilmsete konkurentide energiahinnaga võrreldes. Kuidagi tuleb neid ebakindlaid tegureid ELi poliitikas käsitleda. Viimased arengud näitavadki, et üleilmse energiahinna kõikumuse ja ettenägematute sündmuste mõju tõttu on vaja paindlikku energiapoliitikat, mis suudab samas tulla toime keerukate väliste asjaoludega.

3.2 Sageli **ei võta liikmesriigid tõelist vastutust energiaalase ülemineku** valdkonna ELi poliitika kujundamisel ning kodanikele ei selgitata kompromisse ja eelistusi. Stsenariumide loomine, nagu seda tehti energia tegevuskavas aastani 2050, on mõistlik viis muutuva olukorraga toimetulekuks. Ent selle meetodi kasutamist poliitikakujundamiseks soodsa pinnase ettevalmistamiseks takistab liikmesriikide mainitud vähene osalus ning kahtlused üldsuse hulgas, kes on üldiselt enamikust energiaküsimustest vähem informeeritud või vähem huvitatud, hinna- ja mõnes riigis varustuskindluse valdkond välja arvatud. ELi tasandi poliitikadokumendid on mõeldud peamiselt liikmesriikidele ning suurtele institutsioonilistele ja tööstuse sidusrühmadele ning neis ei suudeta mõnikord üldsuse muredega suhelda ega neid arvesse võtta. Käesolevas arvamuses kavandatud üldsuse kaasamise ja osalemise protsess peab hõlmama keerukate energiakontseptsioonide tõlgendust. Üldsuse teadmiste, arvamuste ja väärtuste rollil on suurim mõju kõigi osapoolte abistamisel ebakindla maailma ümberhindamisel ja sellega kohanemisel. Energiapoliitika kolmele sambale – varustuskindlusele, konkurentsivõimele ja jätkusuutlikkusele – tuleks lisada neljas, osalust käsitlev samm.

3.3 See ei ole lihtne. Seni on püüdnud ühitada ELi solidaarsus ja koostöö ning liikmesriikide õigus oma energiastrateegia üle ise otsustada andnud iseäranis kodanike jaoks tulemuseks **hägusa poliitika ja ebaselged sõnumid** ning sellest tulenevad suured arusaamatused.

3.4 **Kodanike kaasamine riigi tasandil ja seejärel riikliku energiapoliitika paigutamine laiemasse ELi perspektiivi** on üks viis lünga täitmiseks ja selguse saavutamiseks (kõigile arendamisel olevatele riigi tasandi initsiatiividele, nt Débat national sur la transition énergétique Prantsusmaal, Energiewende

Saksamaal ja Energy Mix Forum Hispaanias tuleks kasuks tihedam seotus Euroopa mõõtmega). Riigijuhid vajavad demokraatlikku mandaati ja kõnealuselt kesksest küsimusest teadlikku valijaskonda, kes on valmis koos poliitikutega seda rasket teed käima. Kui ei toimu avatud ja kaasavat avalikku arutelu koostööpõhise üleeuroopalise energiaalase tuleviku üle, jääb püsima arusaam, et ühiskonnale on vastuvõetavad ainult riiklikud hoiakud. Sellise riikliku lähenemisviisi eelistamise tõttu on mõned sidusrühmad juba nimetanud ELi energiapoliitikat mittesidusaks ja ebausaldusväärseks. Säärane ebaselgus vähendab suutlikkust kehtestada kliimamuutuste survega toimetulemiseks sidus CO₂-heite vähendamisele suunatud energiapoliitika – ja aeg on otsa saamas.

3.5 Üle kogu Euroopa on kodanikud väljendanud rahulolematust seoses energiaturu toimimisega (vt tarbijaturgude tulemustabel – http://ec.europa.eu/consumers/index_et.htm) ja kui sellega ei tegeleta, õhnestab see edasisi jõupingutusi ELi ühistegevuse saavutamiseks energiaalasel üleminekul. **Kodanikke tuleb tõhusamalt kaasata peamiste poliitikavalikute strateegilise suuna valimisse, andes neile selles lihtsalt energiatarbija omast suurema rolli, sest energiaalase ülemineku ettevalmistamine hõlmab olulistest turuprobleemidest enam.** Paljudes liikmesriikides kasvab ühtmoodi rahulolematust poliitilise protsessi või n-ö poliitikaga. Otsustaval ELi tasandil selline „poliitika” kas puudub või ei anna see lihtsalt tulemusi ja ELi mõõde on tihti mandunud kooskõlastamata aruteluks riikliku energiapoliitika üle. Et olukord muutuks, peab ühisevastutus meie kollektiivse energiaalase tuleviku eest hõlmama kodanike, peamiste sidusrühmade ja poliitiliste otsustajate ühist tegevust.

3.6 Olgugi et käivitatud on palju kohalikke, piirkondlikke ja riiklikke algatusi, mille puhul üldsus osaleb energeetika kavandamise eri aspektides, on meil tõeline praktiline vajadus üldsuse osalust, oskusteavet ja suutlikkust suunata ja see kindlale sihile keskendada. Praegu puudub korralik raamistik kodanike / sidusrühmade / kodanikuühiskonna organisatsioonide dialoogiks, mis käsitleks energia hankimist, ülekandmist ja kasutamist. Hädasti on tarvis sellist dialoogi, mis panustaks ELi poliitika kujundamisse ja tooks Euroopa mõõde taas riikides toimivasse arutellu. **Üldsuse kaasamise ja osalemise ulatuslik ja ambitsioonikas koordineeritud programm** peaks ergutama teabepõhist arutelu, tõstes selle taset ja suurendades mõistmist ning andes poliitikakujundajatele (kes omakorda peaksid kuulama ja vastuseid andma) rohkem kindlust edasi tegutsemiseks. Sellise programmi jaoks nõutavatest tingimustest ja vajalikust tegevusest ülevaate andmisel on käesolevas ettevalmistavas arvamuses aluseks võetud komitee tellitud ja 2012. aasta detsembris avaldatud ettevalmistav teadusuuring „Future national energy mix scenarios: public engagement processes in the EU and elsewhere” („Võimalik tulevane energiaallikate jaotus liikmesriikides: üldsuse kaasamine ELis ja mujal”), mis on kättesaadav internetiaadressil <http://www.eesc.europa.eu/?i=portal.en.events-and-activities-energy-futures-civil-society-publications>.

4. Olemasolevate osalusmehhanismide tugevdamine ja arendamine

4.1 1997. aastast alates on tehniliste, regulatiivsete ning tarbija- ja poliitikaküsimuste arutamiseks loodud mitu

energiafoorumit: kolm reguleerimisfoorumit (Firenze elektrienergia foorum, Madridi gaasifoorum, Londoni kodanike energiafoorum) ja Berliini fossiilkütuste foorum, Bukaresti säästva energia foorum ja Euroopa tuumaenergiafoorum. Kuigi nende kõigi eesmärk on parandada energia siseturu toimimist, ei kata ükski neist selles arvamuses välja pakutud energiaalase dialoogi suurt tegevusulatust. Nagu juba nimigi viitab, püüab kodanike energiafoorum tarbijate jaoks luua konkurentsivõimelisi, energiatõhusaid ja õiglasi jaemüügiturge ning toimib seega tarbijate mõjuvõimu suurendamise ja tarbijahuvide küsimuste platvormina reguleerimise valdkonnas. Kõigil neil foorumitel on energiadialoogis täita oma osa ja väga teretulnud oleks nende suurem integreerimine konkreetse koordineeriva platvormi või organi abil. Selline organ võiks esindada ka Euroopa Komisjoni energiaalaseid huve allpool kirjeldatud ambitsioonika Euroopa energiadialoogi struktuuris.

4.2 Samuti võiks kaasata naabruses asuvad kolmandad riigid, iseäranis need, kes juba kuuluvad energiaühendusse. See toetaks komisjoni teatises „ELi energiapoliitika: koostöö ELi-väliste partneritega” (COM(2011) 539) väljapakutud lähenemisviisi.

4.3 ELi institutsioonide nõuandva organina, kelle esmane ülesanne on kaasata kodanikuühiskonna organisatsioone suuremal määral Euroopa ülesehitamisse, **on komitee heal positsioonil, et aidata raamistada ja kavandada kodanikuühiskonna panust poliitikakujundamisse.** Komitee on esitanud arvamused kõigi ELi peamiste energiat käsitlevate õigusaktide ja kujundatavate strateegiate kohta ning korraldanud kodanikuühiskonnale energiaküsimustes ulatusliku konverentside programmi, suheldes liikmesriikidesse tehtavate otsekülastuste kaudu energia valdkonna sidusrühmadega igal tasandil. Komitee peamine seisukoht Euroopa **energiaühenduse loomise vajaduse ja selle aluseks oleva sotsiaaldialoogi hädavajalikkuse** kohta esitati koos ühendusega Notre Europe – Jacques Delors Institute 2012. aasta jaanuaris koostatud ühisdeklaratsioonis (<http://www.eesc.europa.eu/resources/docs/declaration-et.pdf>).

4.4 Tulemusliku dialoogi loomiseks on hädavajalik usaldus. Usaldus sidusrühmade vastu ja nendevaheline usaldus ei ole iseenesestmõistetav – hoopis vastupidi. Seega on dialoogi üks eesmärke **luua osalejate vahel usaldust.** Et see juhtuda saaks ja et Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee täidaks protsessis kujundavat rolli, peab komitee olema avatud ja usaldusväärne ning asuma tasakaalustatud seisukohale.

4.5 **Liikmesriikides on energiaalaste hoiakute juured ühiskondlikes väärtustes.** Üksikisiku tasandil kuuluvad nende probleemide hulka turvalisus, kütteostuvõimetus ja haavatavate rühmade juurdepääs mõistliku hinnaga energiavarustusele. Riigi tasandil tuntakse muret energiasõltuvuse ja vastuvõtlikkuse pärast välismõjule. Seetõttu peab arutelu hõlmama tugevat eetilist ja ka majanduslikku mõõdet, nagu tunnustati Euroopa energiaallikate jaotuse eetilisi aspekte käsitleva Euroopa töörihma arvamuses, mis võeti vastu jaanuaris 2013. Seda arvamust tuleks pidada arutelu peamiseks vahendiks. Arvamuses kutsutakse üles looma eetikaraamistikku, mida kasutatakse kõigi

energiaallikate puhul ja energiaallikate jaotuse küsimustes otsuste tegemise puhul, ning kaasama kodanikuühiskonda demokraatliku osalemise ja läbipaistvuse kaudu. Nende kontseptsioonide kohaldamiseks liikmesriikide tasandil tuleb veel tööd teha ning komitee üheks ülesandeks on selgitada välja riikide jaoks delikaatsed teemad ning pakkuda välja lähenemise ja koostöö mooduseid.

4.6 Näiteks on arusaam, et tuleb hoiduda ebasoodsasse olukorda asetamast maailma „hääleta” osi, kes on energiaallikatele konkureerimisel haavatavad, energiat käsitleva üleilmse sotsiaalselt vastuvõetava ja eetilise lähenemisviisi olemuslik osa ja see peaks olema ka ELi poliitika alus.

4.7 Tõhusa osalemiseni jõutakse kõige paremini, **suurendades vabatahtlikult konsulteeritavate mitteformaalsete kodanikuühiskonna võrgustike võimalusi suhelda kohustuslikus korras konsulteeritavate formaalsete võrgustikega.** Osaluspõhine innovatsioon võib olla võimas vahend riiklikes, piirkondlikes, linnade ja kohalikes strateegilistes eesmärkides kokkuleppimisel ja/või nende saavutamisel avaliku sektori eelarve jaoks väiksemate kuludega ja vähesema bürokraatiaga kui tavapäraistes protsessides. Praegu leidub vähe mehhanisme, mille abil integreerida suurlinnade, riiklikul ja üleeuroopalisel tasandil osalemist energiaalase tuleviku küsimustes. Siiski näitavad sellised algatused nagu linnapeade pakt, mis toetavad suuremat energiatõhusust ja taastuvenergia suuremat kasutamist, mida oleks võimalik korda saata. Osalemist ei seostata liikmesriikides ega liikmesriikide vahel veel poliitiliste ja otsustamisstruktuuridega.

5. Üldsuse kaasamise ja osalemise saavutamine: Euroopa energiadialoog

5.1 Ülal kirjeldatud protsess kulgeb esialgse nimetuse **Euroopa energiadialoog all**, kuigi selleks, et rõhutada vajadust konkreetsete sammude järele, võidakse kaaluda ka nimetust „Euroopa energiategevus” või selle variante. Euroopa energiadialoogi raames ei dubleeritaks mitte olemasolevaid asutusi, vaid **võetaks pigem aluseks praegused algatused ja täiendataks neid nii energia valdkonna sidusrühmade kui ka kodanike kaasamise abil.** Oluline eesmärk on parandada poliitikakujundamist, korraldades arvamuste vahetamist, jagades asjakohast teavet, edendades vastutuse võtmist ja suurendades legitiimsust ning toetades poliitilisi otsuseid riiklikul ja Euroopa tasandil. Põhimõtteliselt peaks dialoog hõlmama kõiki energiaküsimusi, sealhulgas infrastruktuur, energiaallikad ja -varud, turud, tarbijaküsimused, tehnoloogia ning poliitilised ja keskkonnaküsimused.

5.2 Euroopa energiadialoogi raames tuleb tegeleda **nii kohustuslikus korras konsulteeritavate sidusrühmade kui ka muude sidusrühmade** (energia tarneahelasse kuuluvad rühmitused ning investorid, kliendid, reguleerivad asutused ja seadusandjad) **vajaduste ja mureküsimustega.** Riiklike, ELi ja üleilmselt kindlaksmääratud prioriteetide kontekstis tuleb

dialoogis sidusrühmade kategooriaks pidada ka põlvkondadevaheliste küsimuste, eelkõige ressursside kasutamise ja ammendumise, saastuse kontrolli ja kliimamuutustega seotud küsimuste valdkonna esindajaid.

5.3 Tuleb märkida, et Euroopa energiadialoog ei hõlma mitte tegevusalast ega tehnilist rakendamist, vaid selle roll oleks **anda ruumi läbirääkimisteks**, mille raames rakendusküsimusi saab arutada ühiskonnale avalduva mõju ja ühiskonna heakskiidu, investeerimise ja ressursistrateegia ning muude poliitiliste kaalutluste taustal. Samas peaks see olema seotud väga konkreetsete meetmetega, milles inimesed saaksid osaleda, näiteks arukad arvestid ja energiatõhusus. Teooria, haridus ja praktiline tegevus peavad käima käsikäes.

6. Euroopa energiadialoogi ellurakendamine

6.1 Dialoogi algused eesmärgid oleksid järgmised:

- määrata kindlaks ja prioriseerida meetmed, mille abil teavitada kodanikuühiskonda energiaküsimustest ja suurendada selle mõjuvõimu;
- liigitada sidusrühmad, sh energia tööstus- ja eratarbijad, energiaettevõtjad, töötajad ja ametiühingud ning muud huvirühmad, nende huvi liigi, teadmiste taseme ja ressurssidealase suutlikkuse alusel;
- raamistada põhiprobleemid nii, et igapäevased teadmised ja kogemused ning kutsealased teadmised oleksid koostoimelised ja vastastikku täiendavad;
- töötada välja paindlik nn vestlusvorm, mis oleks kohandatav kõigile liikmesriikidele ja tooks kodanikud otsustusprotsessile lähemale.

6.2 Edukaks energiaalaseks üleminekuks on hädavajalikud **paremad konsultatsiooni- ja osalusmehhanismid.** Samuti on vajalik teadlik, struktureeritud, kaasav ja vastutustundlik dialoog ELi tasandil, tagamaks et poliitika kujundamine ja elluviimine on strateegiline, järjepidev ja kaasav ning et seda peetakse seega usaldusväärseks ja tõhusaks.

6.3 Lõpuks peab üldsuse osalemine aitama luua aluse selleks, et minna aastaks 2050 üle teadmispõhisele, osalust soosivale ja tõhusale vähesel CO₂-heitel energiasüsteemile. See võimaldaks suurendada **ELi tegevuse legitiimsust energiaküsimustes ning annaks samal ajal kodanikele võimaluse väljendada oma seisukohti ja eelistusi riiklikul ja üleeuroopalisel tasandil.**

6.4 Igalt kindlaksmääratud sidusrühmalt tuleks vastastikkuse põhimõtte kohaselt küsida,

- mida ta ootab dialoogis osalemiselt ja
- millist panust dialoogi oodatakse temalt.

6.5 Et dialoog oleks edukas pikemaajaliselt, tuleb **protsessis püüda mõista liikmesriikide ja kogu Euroopa kodanikuühiskonna muresid, teadmisi ja väärtusi ning neile reageerida**. Reageerimiseks on tõenäoliselt tarvis, et sidusrühmad omavahel

- koostaksid strateegiad, millega viiakse ellu sidusrühmade nõudmised, leppides kokku kohandamise tasemes ja jõudes vajadusel kompromissile;
- töötaksid välja protsessi nende strateegiate elluviimiseks ja
- kujundaksid protsessi aluseks oleva suutlikkuse.

6.6 Selleks et dialoog täidaks oma ülesandeid, tuleb küsida mitu põhiküsimust.

- **Strateegiad:** Millised strateegiad tuleb kehtestada energiasektori sidusrühmade ja kodanikuühiskonna kaasamise hõlbustamiseks?
- **Protsessid:** Millised kriitilise tähtsusega protsessid tuleb välja töötada või milliseid neist muuta nimetatud strateegiate elluviimiseks?
- **Pädevused:** Milliseid pädevusi on dialoogis tarvis nimetatud protsesside läbiviimiseks ja edasiarendamiseks?
- **Energiasektori sidusrühmade ja kodanikuühiskonna panus:** Millist panust oodatakse dialoogis sidusrühmadelt ja kodanikelt nimetatud pädevuste hankimiseks, säilitamiseks ja suurendamiseks?

7. Praktilised sammud ja soovitused

7.1 Tehakse ettepanek, et 2016. aastaks oleks energiasektori sidusrühmad, kodanikud ja kodanikuühiskonna organisatsioonid kaasatud Euroopa energiadialoogi koordineeritud mitmetasandilise vestluse vormis liikmesriikides ja nende vahel. Küsimuse ulatusele, mahule ja kiireloomulisusele vastavalt peab väljapakutud energiavaldkonna sidusrühmade ja üldsuse kaasamise protsess olema ambitsioonikas, hästi rahastatud ja tõhus. Selles tuleks järgida kuuendas punktis kirjeldatud taktikalist lähenemisi. Protsess peab **suurendama usaldust osalejate vahel ja kujundama avatud dialoogi mainet** ning selles tuleb arvuks väljendatavad seisukohad kas omavahel järk-järgult kooskõlla viia või omaks võtta. See peaks olema

- üleeuroopaline ELi tasandil toimuva lähenemise ja integreerimise tähenduses,

— riiklik, kuna see toimub erinevates kultuurikeskkondades ja erinevate energiaalaste tulevikuootuste raames, ning

— mitmetasandiline igas riigis, kaasates riiklikku, piirkondlikku, suurlinnade ja kohalikku tasandit ning tunnistades, kui oluline mõju on kodanikel ja tarbijatel poliitikale;

— suunatud tegevusele niisugusel moel, et kõik osalejad küsiksid eneselt ja üksteiselt, mida saaks teha parema energiaalase tuleviku kindlustamiseks.

7.2 Euroopa energiadialoog mitte ei asenda esindusdemokraatia institutsioonides toimuvat arutelu, vaid on selle arutelu järgmine tase, **ühendades igapäevased teadmised, kogemused ja arusaamad tehnilise ja kutsealase teabega**. Osalusdemokraatia toimib siin esindusdemokraatia vajaliku täiendusena.

7.3 Komitee võiks välja töötada kolmeaastase programmi, mis oleks vastuseks ja täienduseks riiklikele algatustele ning võiks viia sõltumatu Euroopa energiadialoogini. Protsess hõlmaks järgmist:

- teadusuuringud, mis lähtuvad üldsuse kaasamise ja osalemise valdkonnas juba tehtud uuringutest ja kodanike jaoks täpsustamist vajavatest komplekssetest energiaalastest põhiküsimustest ning täiendavad neid;
- huvitatud osapooltega (liikmesriigid ja ELi rotatsiooni korras vahetuvad eesistujariigid, kodanikuühiskonna organisatsioonid, tööstus, ametiühingud, sihtasutused, haridusasutused jne) sõlmitakse liidud kindla ressursibaasi loomiseks, mis oleks vastavuses programmi ambitsioonidega;
- aktiivsete katseprogrammide/näidisprogrammide algust tähistava suurürituse korraldamine kuni viies liikmesriigis, kus alustatakse riikliku dialoogi läbiviimist; iga dialoog algab riikliku üritusega 2014. aastal;

— kus võimalik ja asjakohane, luuakse sidemed Euroopa energiadialoogi ja olemasolevate foorumite vahel, energiaühendus (Kagu-Euroopa) ja idapartnerlus kaasa arvatud;

— Euroopa energiadialoogi teemaline presentatsioon ja arutelu kodanike energiafoorumi raames 2013. aasta novembris ning sobival juhul muude foorumite ja ürituste raames;

— dialoogi arengu järelevalve, mida teostab komitee alaline uurimisrühm „Euroopa energiaühenduse suunas”, ja esindusliku juhtrühma loomine.

7.4 Üldsuse dialoogi struktureerimisel toimivad hästi otsustamise tugivahendid, eriti oletuslikud küsimused ja neil põhinevad kompromissvalikud, riskid ja tulemused. Konkreetsete vahendid on näiteks stsenaariumide loomine ja mudeldamine, mitme kriteeriumiga osaluse analüüs, tehistõelisel (sealhulgas 3D-visualiseerimine ja kaardistamine geograafiliste infosüsteemide [GIS] abil), olemusringi analüüs ja kvantitatiivne keskkonnanähtamine. Stsenaariumide loomine on osutunud neist kõige kättesaadavamaks ja interaktiivsemaks vahendiks, mis **võimaldab inimestel mõista väljakutse ulatust, uurida ja katsetada nende endi eelistatud lahendusi** ning neid päriselt kasutada. Euroopa Komisjoni energia tegevuskavas aastani 2050 kasutati stsenaariumide loomist, et elanikke paremini poliitika- valikutest teavitada ja neid valikute tegemisse kaasata.

7.5 Selleks et muuta energiaalane arutelu marginaalsest üldiseks, et seda arutataks kohvikus, klubis, köögis ja klassiruumis, on vaja enam kui ainult keerulisi kaasamismeetodeid. Oma osa on siin ka suurnäitustel ja -üritustel ning teadusringkondade ja riigimeedia huvil. See nõuab professionaalset kavandamist ja dialoogi juurutamist Euroopa sotsiaalse kaubamärgina, mida tunnustatakse ja usaldatakse.

7.6 Energiaalast tulevikku käsitlev dialoog nõuab selgeid, läbipaistvaid ja vastutustundlikke juhtimisprotsesse. Korraldusorganit, mis peaks olema sõltumatu kõigist sidusrühmadest, asutustest ja huvirühmadest, peavad saama usaldada kõik osaljad, ta peab paistma usaldusväärse ja autoriteetsena ning tuginema kokkulepitud sotsiaalsetele ja eetilistele põhimõtetele, mis peegeldavad ühiseid väärtusi.

7.7 Komiteel on kujundav roll. Ta loob eeldused Euroopa energiadialoogi muutmiseks teooriast reaalsuseks. Alustades praeguse algse kavandamise ja sidusrühmade dialoogi etapiga ning hiljem kriitilise tähtsusega põhiliste stardiülesannetega tegeleva rühma liikmena, jätkab komitee Euroopa energiadialoogi toetamist selle iseseisvas edenemises ning toimib katalüsaatorina, et mobiliseerida rohkelt vajalikke ressursse.

7.8 Esmatähtsad ülesanded Euroopa energiadialoogi raames on

- luua Euroopa energiadialoogide ühine raamistik;
- luua dialoogi ja sellega kaasnevate loa- ja juhtimismehhanismide jaoks üldine Euroopa sotsiaalne kaubamärk;
- koostada kooskõlastatud teadmispõhine raamatukogu praktiliste energiaküsimuste valdkonnas;
- korraldada liikmesriikide vahel ja ELi tasandil energiapoliitika avaliku arutelu foorum;
- pakkuda riiklikele ja piirkondlikele algatustele rahalisi vahendeid või hädavajalikku abi;

- alustada või tellida uuringuid teadmislünkade täitmiseks;
- koostada praeguste ja edaspidiste energiaküsimuste kohta suunised, milles võetak arvesse sotsiaal-, keskkonna-, eetika- ja majandusaspekte;
- teha koostööd riiklike ja piirkondlike organisatsioonidega;
- edendada igas liikmesriigis organisatsioonide võrgustikku.

7.9 Euroopa energiadialoogi võib pidada ka praktiliseks suuremahuliseks esindusdemokraatia protsessiks, mis tööpoolest täiendab esindusdemokraatiat kõigi jaoks elutähtsas valdkonnas. Korralduspõhimõtteks saab olema frantsiisil või litsentsil põhineva raamistiku kaudu rakendatud subsidiaarsus ehk teisisõnu, Euroopa energiadialoogis võetakse aluseks olemasolev ja edendatakse seda. Euroopa energiadialoogi väljatöötamise etapis luuakse kodanike ja sidusrühmade kaasava osaluse kaudu kooskõlastatud dialoogiprotsessid, mida võib kopeerida riiklikul, piirkondlikul ja kohalikul tasandil. Sel viisil saab kasutada paljude eri tüüpi, juba energiaküsimustes aktiivselt tegutsevate organisatsioonide vahendeid, teadmisi ja oskusi. Sellised organisatsioonid on nt kohalikud ja reguleerivad asutused, energiaettevõtted, äriettevõtted üldiselt, ametiühingud, VVOd ja tarbijaorganisatsioonid ning ELi institutsioonid (Euroopa Komisjon, Euroopa Parlament, Regioonide Komitee). Kavatsus on anda ruumi läbivõtmiseks, mille käigus rakendusküsimusi saab arutada ühiskonnale avalduva mõju ja ühiskonna heakskiidu, investeerimise ja ressursistrateegia ning muude poliitiliste kaalutluste taustal. See hõlmaks objektiivse teabe järjepidevat esitamist ja oleks koht, kus teabe ja kodanike isiklike kogemuste põhjal saab uurida, milline lähenemise tase on raamistatud energiaküsimustes võimalik.

7.10 Dialoogi jaoks on hädavajalikud ühised põhimõtted. Väljakutse seisneb selles, kuidas muuta teatud hulk nn universaalseid kohustusi, millega tunnustatakse ja toetatakse meie jagatud inimsuse väärtust, millekski, mis võib olla poliitika ja meetmete aluseks energia valdkonnas. Sellised kohustused sisalduvad juba Euroopa Liidu lepingus, kus kinnitatakse liikmesriikide seotust põhiliste inim- ja sotsiaalsete õigustega. Solidaarsust rahvaste ja rahvuste vahel, mis on ELi aluspõhimõte, kohaldatakse eetilises plaanis üleilmasel tasandil, kus ükskõik milline ELi energiapoliitika peab samuti olema asjakohane.

7.11 Eetika Euroopa Töörühma energiat eetika valdkonnas käsitlevas aruandes (http://ec.europa.eu/bepa/european-group-ethics/publications/opinions/index_en.htm) välja pakutud neli eetilist põhimõtet – juurdepääs energiale, säästvus, turvalisus ja kindlus – langevad selgelt kokku ELi energiapoliitika kolme sambaga ja neid tuleb põhjalikult uurida. Eetika Euroopa Töörühma aruandes rõhutatakse samuti, et osalemine on sotsiaalse ja poliitilise õigluse eeldus, kinnitades sellega energia tegevuskavas aastani 2050 valitud lähenemisviisi – „Üldsuse kaasamine on eluliselt vajalik” (vt punkt 3.4).

7.12 Hädavajalik eeldus energiadialoogi algatamiseks on töötada välja põhimõtetele orienteeritud lähenemisviis üldsuse osalemisele ja seda nähakse ühena ülesandeist, mida komitee võib aidata täita. Selle ülesande täitmisele kaasaaitamiseks pakutakse siinkohal katseliselt välja järgmised viis küsimust:

- Kuidas tagada, et igaüks, eraisik või ettevõtte, suudab tasuda talle vajaliku energia eest?
- Kas arvestame energia tootmisel ja tarbimisel selle mõju tulevastele põlvkondadele ja nende põlvkondade vajadusi?
- Kas oleme hinnanud kõiki lühiajalises ja keskpikas perspektiivis energia tootmise ja tarbimisega seonduvaid riske ja need tasakaalustanud?

— Kas oleme veendunud, et meie energiavarustuse keskset tähtsust arvestades on see ühtaegu nii stabiilne kui ka piisavalt kindel?

— Mida saame **meie** nendes küsimustes ette võtta?

7.13 Selleks et energiaturul vaataksid lühiajalisest perspektiivist kaugemale, on tarvis suuremat kindlust ja tõhusat koostööd. Praeguste suundumuste jätkumisel ei toimu poliitika eesmärkide saavutamiseks vajalikud muutused piisava kiiruse ja ulatusega – oma osa üleminekul vähese CO₂-heittega majandusele peavad täitma ka kodanikud, energiasektor ja valitsuse sidusrühmad. Siinkohal pakub Euroopa energiadialoog võimalust usalduse loomiseks, kodanike kaasamiseks riigi tasandil ja seejärel ELi riikliku energiapoliitika paigutamiseks laiemasse ELi perspektiivi.

Brüssel, 20. märts 2013

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Staffan NILSSON